

PETER WOHLLEBEN

KAZDA

TAJNÁ SÍŤ PŘÍRODY

Jak stromy vyrábějí mraky
a žížaly regulují divoká prasata



KAZDA

Peter Wohlleben

TAJNÁ SÍŤ PŘÍRODY

**Jak stromy vyrábějí mraky
a žížaly regulují divoká prasata**

Elektronická kniha

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o., v roce 2018

Nové sady 988/2

602 00 Brno

www.knihykazda.cz

[info @ knihykazda.cz](mailto:info@knihykazda.cz)

Tel.725 518 237

Elektronické vydání:

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o.

Všechna práva vyhrazena

Datum poslední aktualizace: březen 2019

Formát elektronické knihy: EPUB

ISBN 978-80-88316-01-5

Vytvoření elektronické verze Dibuk, s. r. o., 2019

Papírové vydání:

Původní název: Das geheime Netzwerk der Natur:

Wie Bäume Wolken machen und Regenwürmer Wildschweine steuern by

Peter Wohlleben

© 2017 by Ludwig Verlag, München

a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany.

Přeložila: Jana Čeřenová

Korektura: Petra Pučálíková

Obálka: Eisele Grafik-Design, Mnichov, s použitím fotografií

Christiny Krutz / Gettyimages (přední strana)

a mikroman6/Gettyimages (zadní strana)

Sazba: Pavel Mahovský

Tisk a vazba: CPI Moravia Books s.r.o., Pohořelice

Počet stran: 208

ISBN 978-80-906819-6-5

1. vydání

Knihy lze zakoupit se slevou přímo u nakladatele
na www.knihykazda.cz nebo v knihkupectvích.

Předmluva

Příroda je jako velký hodinový stroj. Vše je přehledně uspořádáno a zapadá do sebe, každá bytost má své místo a funkci. Podívejme se například na vlka: náleží k řádu šelmy, v rámci něj k podřádu psotvární, dále k čeledi psovití, k podčeledi *Caninae*, k rodu vlci a nakonec k druhu vlk obecný. Uf. Coby predátor má za úkol regulovat stavy býložravců, aby se třeba nepřemnožili jeleni. Mezi všemi zvířaty a rostlinami tak panuje jemná vzájemná rovnováha, každá bytost má nějaký svůj smysl a úlohu v ekosystému. Pro nás lidi je tento systém zdánlivě přehledný a dává nám tak pocit jistoty. Vždyť také jako bývalí obyvatelé stepi, jejichž nejdůležitějším smyslovým orgánem je zrak, se neobejdeme bez dobrého přehledu. Skutečně ho ale máme?

V této souvislosti mě napadá příhoda z dětství. Bylo mi asi pět let a o prázdninách jsem byl na návštěvě u babičky a dědečka ve Würzburgu. Dědeček mi daroval staré hodiny. Okamžitě jsem je rozebral na jednotlivé součástky, jelikož mě nesmírně zajímalo, jak fungují. I když jsem byl pevně přesvědčen o tom, že je dokážu znovu sestavit tak, aby fungovaly, nepodařilo se mi to – byl jsem přece jen ještě malý kluk. Po složení mi zbylo pár ozubených koleček – a ne zrovna nejlépe naladěný dědeček.

Funkci takovýchto „ozubených koleček“ v přírodě na sebe berou například vlci. Vyhubíme-li je, nezmizí jen nepřátelé chovatelů ovcí a skotu, ale i jemný hodinový strojek přírody začne tikat jinak. Natolik odlišně, že řeky vybočí ze svých stávajících koryt a v dané lokalitě vymře mnoho druhů ptáků.

Vše ale vypadne z rytmu, i když přidáme něco navíc, například vysadíme-li cizí druh ryb. To totiž povede k masivní decimaci místní populace jelenů. A to kvůli rybám? Ano, ekosystém Země je přece jen příliš komplexní na to, abychom si ho jednoduše rozškatulkovali a stanovili prostá pravidla typu „co se stane, když...“. Samotná opatření na ochranu přírody často zapůsobí na nečekaných místech, a to například tím, že se zotavující populace jeřábů nepříznivě podepíše na španělské produkci šunky.

Je tedy nejvyšší čas, abychom se zabývali mezidruhovými souvislostmi, těmi velkými i malými. Naše zraky přitom padnou na tak zábavné tvory, jako jsou zlatoočky, které cestují pouze v noci a v zimě a pátrají po starých kostech, anebo brouci, kteří žijí v tlejících dutinách stromů a požírají v nich zbytky holubího a sovího peří (ovšem pouze smíšeného!). Čím důkladněji si osvětlíme vztahy mezi jednotlivými druhy, tím více nás čeká úžasných zjištění.

Není příroda dokonce ještě mnohem komplexnější než hodinový stroj? Nejenže v ní zapadá jedno kolečko do druhého, ale vše navíc tvoří vzájemně provázanou síť. Tato síť je tak jemně rozvětvená, že ji pravděpodobně nikdy zcela nepochopíme v jejím plném rozsahu. A je to tak v pořádku, neboť díky tomu v nás rostliny a zvířata nikdy nepřestanou vzbuzovat úžas. Důležité je jen to, abychom poznali, že i malé zásahy mají velké následky a je tedy lepší, nebudeme-li strkat prsty tam, kde našich zákroků není bezpodmínečně třeba.

Abyste si o této křehké síti utvořili jasnější představu, rád bych vám ji tady na několika příkladech přiblížil – pojďme společně žasnout.

Proč vlci pomáhají stromům

Jak komplikované mohou být souvislosti v přírodě, lze krásně ukázat na příkladu vlků. Možná vás udiví, že tito predátoři jsou schopni měnit toky řek a přetvářet břehy.

K této záležitosti s říčními toky došlo v Yellowstonském národním parku. V devatenáctém století v něm zahájili systematické hubení vlků, a to na nátlak okolních farmářů, kteří se báli o dobytek na svých pastvinách. Kolem roku 1926 byla vyhubena poslední smečka. Ještě ve třicátých letech dvacátého století byla tu a tam pozorována jednotlivá zvířata, nakonec ale i ta byla skolena. Jiné druhy žijící v parku byly ponechány na pokoji nebo se jim dostalo přímo aktivní podpory. Tak tomu bylo v případě jelenů. Byla-li příliš tuhá zima, správci parku je dokonce krmili. Následky na sebe nenechaly dlouho čekat: bez útoků predátorů jejich stavy vytrvale vzrůstaly a v některých oblastech parku tak jeleni spásli veškerou zeleň. Postiženy byly zejména říční břehy. Z jejich krajů zmizely šťavnaté traviny, ba dokonce i všechny rašící stromky. Zpustošená země neposkytovala skoro žádnou potravu ptákům, takže silně prořídla i jejich druhová paleta. Na straně poražených skončili rovněž bobři. Ti nejsou odkázáni pouze na vodu, ale také na stromy, které rostou v blízkosti břehu. K oblíbeným bobřím pochoutkám patří vrby a topoly. Tito vodní hlodavci kácejí stromy, aby se dostali k výživným výhonům, na kterých by si mohli pochutnat. Protože ale všechny mladé listnáče poblíž vody skončily hladovým jelenům v břiše, neměli bobři do čeho kousnout a zmizeli.

Břehy zpustly, a protože tu stěží zbývala nějaká vegetace, která by chránila půdu, opakované záplavy s sebou mohly odnášet stále více země –

prudce tak pokročila eroze. V důsledku toho začala říční koryta stále více meandrovat, tedy klikatit se krajinou. Čím méně je podloží chráněné, tím je tento efekt výraznější, a to zejména v rovinách.

Tento smutný stav přetrvával celá desetiletí, přesněji řečeno do roku 1995. V uvedeném roce byli v Kanadě odchyceni vlci a vysazeni v parku Yellowstone, aby pomohli obnovit ekologickou rovnováhu.

To, co se odehrálo v následujících letech a trvá dodnes, vědci označují jako „trofickou kaskádu“. Tento pojem značí toliko změnu celého ekosystému prostřednictvím potravního řetězce, počínající shora. Na špici se nyní ocitl vlk a to, co spustil, bychom spíše mohli nazvat trofickou lavinou. Dělal to, co my všichni, když máme hlad: obstaráváme si něco k jídlu. V tomto případě došlo na jeleny, kteří se tu vyskytovali v hojném počtu a jevíli se jako snadná kořist. Závěr příběhu se zdá být jasný: vlci požírají jeleny, těch drasticky ubývá a tím pádem dostanou opět šanci malé stromky. Zní tedy řešení „vlk místo jelena“? Takovéto drastické výměnné akce naštěstí v přírodě neexistují. Čím méně je jelenů, tím déle trvá nějakého vypátrat, a jakmile zbylá populace klesne pod určitou hranici, vlkům se to přestane vyplácet. Buď se odstěhují jinam, nebo vyhladoví.

V národním parku Yellowstone ovšem pozorovali něco docela jiného – vlci se postarali o to, že se změnilo chování jelenů. Nahnali jim strach. Jeleni se začali vyhýbat otevřeným prostranstvím říčních břehů a stáhli se do míst, kde byli lépe chráněni před zraky druhých. Stále sice docházeli k vodě, již se tam ale tak dlouho nezdržovali – jejich pohled ustavičně bloudil krajinou v obavě, že zahlédnou některého z šedých lovců. Proto jim už nezbýval čas na to, aby se shýbali pro semenáčky vrb a topolů, které se nyní opět bujně rozrůstaly podél břehu. Oba tyto druhy patří k pionýrským dřevinám a rostou rychleji než většina jiných stromů – metrové roční výhony nejsou u nich žádnou vzácností. Během několika

málo let se břehy opět zpevnily, takže řeky tekly ve svých korytech poklidněji a neodnášely již téměř žádnou půdu. Meandrování bylo u konce ; ovšem ohyby, kterými se řeky již dříve zařízly do krajiny, zůstaly. Ale hlavně bobři opět získali zdroj potravy. Začali si stavět hráze a tím ještě více zpomalili říční proud. Vzniklo množství tůňek, které se staly rájem obojživelníků. V této vzkvétající rozmanitosti přibylo také druhů ptáků (na webových stránkách národního parku Yellowstone k tomu najdete působivé video).¹

Tento pohled čelí důkladné kritice. Současně s návratem vlků totiž skončilo mnohaleté sucho a s návratem vydatnějších srážek se opět začalo dařit i stromům – vrby a topoly prostě milují vlhkou půdu. Ovšem takovéto vysvětlení jevu nebere v potaz bobry. Tam, kde tito živočichové žijí, toho ani nepravidelné srážky moc nepokazí, přinejmenším ne v blízkosti břehů. Jejich hráze zadržují vodu v řece, způsobují hromadění vláhy ve svazích a zajišťují tak stromům přístup k vodě, i když třeba celý měsíc ani jednou nezaprší. Právě tento proces se opětovně rozběhl s návratem vlků: méně jelenů v blízkosti břehů = více vrb a topolů = více bobrů. Máme jasno? Bohužel vás musím zklamat, ale celá záležitost může být ještě komplikovanější. Mnozí badatelé vidí problém v samotném počtu jelenů, a nikoli v jejich chování. Údajně od té doby, co se vrátili vlci, je v parku celkově méně jelenů (vlci jich totiž za tu dobu tolik spořádali), a tudíž je logické, že se jich o něco méně vyskytuje i na březích.

Uvrhl jsem vás do zmatku? Nedivím se. Musím se přiznat, že i já sám jsem si chvíli zase připadal jako onen pětiletý hoch, o němž se zmiňuji v předmluvě. Avšak v případě Yellowstonu dochází k nápravě předchozích zásahů a hodinový stroj tak opět začíná pomalu tikat. A samotný fakt, že vědci ještě stále tento proces do nejmenšího detailu nepochopili, je sám o sobě potěšujícím doznáním. Přesto platí: čím je zjevnější, že i sebemenší

narušení mohou vést k nepředvídatelným změnám, tím lepší nám to dává argumenty pro ochranu velkých území.

Návrat vlků ostatně nepomohl pouze stromům a obyvatelům říčních břehů, těžili z něj i jiní predátoři, jako například medvědi grizzly. Ani těm se po desetiletí nadměrné jelení populace až tak moc nedařilo. Medvědi jsou totiž na podzim odkázáni na bobuloviny. Díky tomu, že neúnavně pořádají tyto malé energetické kuličky plné cukru a jiných uhlohydrátů, nabírají potřebnou váhu. Jenže kalorické ovoce milují i jeleni, a tak se stalo, že zdánlivě nevyčerpatelné porosty dotyčných keříčků došly, nebo lépe řečeno byly zdevastovány. Jakmile se ale vlci znovu vydali na lov velkých býložravců, v čas podzimní sklizně toho zbylo více na medvědy, kteří se od těch dob těší podstatně lepšímu zdraví.²

Na začátku svého vyprávění o vlcích jsem uvedl poznatek, že k jejich vyhubení došlo na nátlak chovatelů skotu. Vlci zmizeli, chovatelé nikoli. Dodnes sídlí kolem dokola Yellowstonu a chovají dobytek na pastvinách, které sahají přímo až k jeho hranicím. Mnozí z nich za uplynulá desetiletí nezměnili názor, a tak není divu, že jakmile jen vlci vystrčí čumák z parku, hned po nich střílejí. Stavby vlků za poslední roky opět silně poklesly, třebaže je dané území pro jejich další šíření více než vyhovující. Z nejvyššího stavu v roce 2003, kdy čítali sto sedmdesát čtyři kusů, jejich počet klesl zhruba na sto jedinců. Důvod nespočívá pouze v odporu farmářů, ale také ve zdokonalené technice. Řada yellowstonských vlků mezitím dostala kolem krku obojky s vysílačkami, s jejichž pomocí mohou výzkumníci lokalizovat smečky a zjišťovat, po kterých cestách se zvířata pohybují parkem – či za jeho hranice. Jak mi sdělila výzkumnice vlků Elli Radingerová, nelegální střelci využívají týchž signálů k tomu, aby si počíhali na zvířata ve chvíli, kdy se ocitnou mimo území zaručující jim ochranu. Není efektivnějšího způsobu, jak lovit vlky, a zdá se, že to

pochopti i němečtí pytláci. Tak byl v roce 2016 v Lübtheener Heide v Meklenbursku-Předním Pomoránsku zabit mladý vlk, který měl na sobě rovněž obojek s vysílačkou.³ Je škoda, že se této vědecké techniky takto zneužívá, faktem ale zůstává, že přispívá k lepšímu pochopení migrace vlků.

Avšak navzdory těmto špatným zprávám je vlk pro ochranu životního prostředí zároveň poslem naděje. Je až s podivem, že se divoká zvířata této velikosti mohou navrátit do tak hustě osídleného regionu, jakým je střední Evropa – především proto, že obyvatelstvo to akceptuje, ba přímo si to přeje. Toto není požehnáním pouze pro příznivce přírody, ale hlavně pro přírodu samotnou. Do značné míry jsme totiž ještě stále v podobné situaci jako Yellowstone. Dosud se tu nerušeně prohánějí obrovské spousty jelenů, srnců a divokých prasat, kterým povětšinou ze strany vlků a spol. nic nehrozí. A stejně jako kdysi v americkém národním parku tu ještě stále probíhá intenzivní příkrmování. Tuhé zimy tak již nezajišťují selekci, přežijí i slabá zvířata a čile se množí. O krmení se však nestarají správci, nýbrž lovci. Vozí do lesa tuny kukuřice, řepy a sena, aby si tak na loveckou sezónu zajistili bohatou kořist.

Svůj podíl na tom má zrovna tak lesnictví. Intenzivní využívání lesů s rozsáhlou těžbou dřeva způsobuje, že na lesní půdu dopadá velké množství světla a všude tak mohou rašit byliny a tráva. To představuje další krmivo navíc a ještě více to podněcuje množení zvířat. Mezitím dosahují stavy divoké zvěře až padesátinásobku úrovně, jakou kdysi mívaly v pralesích. Obrovské masy stád sežerou většinu semenáčků stromů, takže na mnohých místech je zastaven přirozený vývoj lesa. Smůla pro les, štěstí pro vlky. Navrátilci tu nacházejí přetékající spížírnu, jejíž obyvatelé zcela zapomněli, jak na příslušné nebezpečí přiměřeně reagovat. Více než sto let tu jako jejich jediný nepřítel figuroval člověk. Lidé špatně běhají a špatně

slyší, tedy určitě ve srovnání s většinou lesních zvířat. Jejich doménou je však zrak, přinejmenším na denním světle. Proto se nesčetné generace velkých savců naučily, že je lepší se přes den schovávat v křovinách a vycházet ven jen v noci. Tato taktika funguje tak dobře, že by sotvakdo uvěřil, že Německo patří k zemím s největší hustotou výskytu divoké zvěře na této planetě.

A nyní na scénu přichází vlk, který loví naprosto odlišným způsobem. Nejprve ukořistí obzvláště „změkčilé“ druhy, jako jsou mufloni. Vědci se dohadují, zda se vůbec jedná o divokou zvěř, anebo spíše o zdivočelá domácí zvířata. Mufloni byli vysazeni již před staletími na středomořských ostrovech a následně se dostali také do našich zeměpisných šířek. Důvod: jejich velké, šnekovitě zatočené rohy představovaly skvostnou trofej, která se dobře vyjímal nad krbem hned vedle jeleních a srnčích paroží. K vysazování těchto zvířat ostatně dochází dodnes, byť nelegálně (většinou tak, že se v plotě obory „objeví“ díra). Ať je tomu jakkoli, mufloni nejsou místní divokou zvěří a to, že by mohli pocházet z domácích zvířat, potvrzuje vývoj událostí z poslední doby. Všude tam, kde se objevují vlci, totiž mufloni mizí, a sice v jejich žaludcích. Zdá se, že zapomněli, jak se prchá. K tomu můžeme připočít i jejich adaptaci na hory. Neboť jako správní obyvatelé hor, prvotřídní lezci, mají ve zvyku svým pronásledovatelům zmizet na strmých skalních stěnách, kde vlci nemají šanci. V rovinatých lesích nemohou tyto výhody uplatňovat, a co se rychlosti týče, vlkům se nemohou rovnat. Dochází tedy k obnovení přirozeného stavu, a ten u nás nepočítá s žádnými „ovečkami“.

Jako další přijdou na řadu srnci a jeleni. „A co domácí zvířata?“ pravděpodobně se udiveně ptáte. Je-li muflon tak snadnou kořistí, jak je to s dalšími rasami, kozami či telaty? Bývají zavřené v tak špatně oplocených ohradách, že z nich sice nic neuteče, ale vlci je mohou pohodlně podlézt

nebo přeskočit. Namísto toho, abychom vyhledávali pochybné informace v titulcích velkých bulvárních plátků (o tom něco více později), měli bychom raději nahlédnout přes rameno vědcům. Ti zkoumají výměšky východoněmeckých lužických vlků, neboť tamější populace šedých lovců patří k těm nejhustším a nejstarším. Spolupracovníci Senckenbergova přírodovědného muzea ve Zhořelci (Görlitz) sesbírali tisíce vzorků jejich trusu a došli k následujícímu závěru: nikoli ovce či kozy, nýbrž srnci tvoří více než padesát procent celkové hmoty a tedy lví podíl na potravě vlků. Jeleni a divoká prasata dávají dohromady asi čtyřicet procent a ne, ani teď ještě nepřicházejí na řadu domácí zvířata, nýbrž zajíci a podobní malí savci se zhruba čtyřmi procenty. Daněk, jenž se dá doložit dvěma procenty, je stejně jako muflon z loveckých důvodů vysazené exotické zvíře, které vlci s oblibou posílají do věčných lovišť. A až teď mezi kořist spadá několik ojedinělých kusů domácích zvířat a obohacuje statistiku o celých 0,75 procenta.⁴

V „mediálním lese“ však věci vyhlížejí úplně jinak. Převládají tu hlášení o roztrhaných domácích zvířatech a každé z nich je hodno palcového titulku. Zpráva je vypuštěna mezi lidi ještě před zveřejněním genetického výzkumu, který teprve prokáže, zda pachatelem byl skutečně vlk, a ne třeba jen zdivočelý pes. Vyjde-li pak najevo, že se přece jen jednalo o jiného predátora, věc je uvedena na pravou míru nanejvýš poznámkou na okraj. Veřejnost tak nabývá dojmu, jako by se každá koza či ovce od této chvíle nacházela ve smrtelném nebezpečí. To je často pravda, ačkoli by to tak vůbec být nemuselo. Vlka je totiž poměrně snadné udržet v dostatečné vzdálenosti od milovaných domácích zvířátek. Ve většině případů postačí jednoduchý elektrický ohradník, jaký mnozí chovatelé již beztak používají. Tento plot tvoří pletivo s velkými oky, do nějž jsou zapletena kovová vlákna, která přivádějí proud z připojeného zdroje. Doma jsme si takto

ohradili kozí pastvinu a nejednou se mi stalo, že jsem při vstupu zapomněl vypnout proud. Au! Člověk dostane ránu, jako by ho někdo přetáhl kusem dřeva po zádech. V následujících dnech po takovéto nemilé příhodě se raději ještě jednou přesvědčím, zda je přívod „šťávy“ vypnutý.

Vlci jsou na tom ještě hůře, protože na překážku narazí čenichem nebo ušima. Než aby si znovu přivodili takovou bolest, raději do budoucna sáhnou po srncím či kotletce z divočáka. Důležité je jen to, aby byl plot dostatečně vysoko a bezvadně fungoval. Mnozí odborníci považují za dostatečnou výšku devadesát centimetrů, my raději hrajeme na jistotu a používáme stodvaceticentimetrovou variantu.

Elli Radingerová, „moje“ výzkumnice vlků, mi vyprávěla, že poté, co jsou vystřílena starší zvířata, může se stát, že smečky pozmění repertoár své kořisti. Namísto toho, aby jako dříve lovily divoká prasata, srnce nebo jeleny, vezmou si na mušku spíše ovce a jiná domácí zvířata. Bylo by tedy lepší, kdyby nepřátelé vlků, kteří chtějí zabránit útokům na dobytek, raději nechali pušky ležet ve skříni.

Vedle všech těchto faktů vlci umí ještě jedno: zvláštním způsobem dovedou okořenit zážitky v lese. Stále si pamatuji, jak jsem byl šťastný a vzrušením bez sebe, když jsem jednoho dne narazil na stopu vlka. Ne, nebylo to tady v Hümmelu, kde žiji s rodinou, ale ve středním Švédsku na osamělé lesní cestě. Již jen tato stopa změnila cestu mezi stromy v dobrodružství, les tak působil o něco divočeji. A právě tento pocit sdílím s mnoha dalšími lidmi: vlk navrací lesu jeho divokou duši. Je znamením toho, že je možné, aby se i do hustě osídlených částí Země vrátily velké, vyhynulé druhy zvířat. A na rozdíl od národního parku Yellowstone se k nám ve skutečnosti vlci vrací sami od sebe. Migrují z Polska a pomalu se šíří z jedné spolkové země do druhé.

Je nutné, abychom se teď při každé procházce lesem báli? V novinách se množí zprávy o podezřele se chovajících vlčích. Ne že by někomu něco udělali, ale mnohým lidem tuhne krev v žilách již jen z toho, že se objevují v blízkosti vesnic nebo dokonce školek. Jistěže se jedná o divoká zvířata, která nejsou vhodná k hlazení ani mazlení. Ovšem pokud je nikdo nebude na nás záměrně navykat, zůstává riziko v únosných mezích. Bohužel se zjevně vždy najdou nějakí spoluobčané, kteří neodolají a vlky přikrmují. Tak tomu pravděpodobně bylo i v případě vlků „Kurtiho“ a „Pumpaka“, kteří měli následně ve zvyku neustále vyhledávat sídliště. Důsledek: u obou zvířat byl povolen odstřel, a to aniž by se přihodilo cokoli nebezpečného. Pochybení tu tedy nelze připsat na vrub zvířat, ale spíše lidí, kteří je přikrmovali. A vůbec bychom se na to celé měli pro jednu podívat z jiné perspektivy. Co nám bude reálně hrozit, jestliže jednoho dne našimi lesy nepotáhne pár stovek, nýbrž pár tisíc vlků?

V podstatě v takové situaci již dávno jsme, a to ve vyhrocenější podobě. Vlky se to totiž hemží nejen ve volné krajině, ale i v našich městech. Jedná se o naše psy, kteří se od svých prapředků zásadně liší v jednom bodě: přestali se nás bát. Kdybych měl na výběr, zda chci potkat potulujícího se německého ovčáka nebo vlka, dal bych přednost divokému zvířeti. To je totiž v případě pochybností jen zvědavé a opět zmizí, jakmile zjistí, s kým se to potkalo. Vlci nás holt nepočítají mezi svou kořist. A tak nikoho neudiví, že skutečnými potíživými jsou jen psi. Dle výpovědí Olafa Tschimpkeho, prezidenta ekologické organizace NABU, jsou ročně registrovány desetitisíce útoků spojené s pokousáním, z nichž některé jsou tak závažné, že vedou k úmrtí oběti.⁵ Představte si, že by jen zlomek z toho způsobili vlci – zcela jistě by se některá strana dožadovala jejich totální likvidace.

V tuto chvíli se ale do hlavních titulků dostávají spíše divoká prasata. Tak například se může stát, že uprostřed Berlína bachyně bezstarostně rozrývají trávník, zatímco se je majitelé z několikametrové vzdálenosti hlasitým voláním a zuřivým tleskáním úzkostlivě pokoušejí zahnat. Zpustošené záhony tulipánů, vyžrané vinice či kukuřičná pole – prasata mají mnohde na svědomí pokles výnosů a vztek. Populace těchto štetináčů se již mnoho let vyvíjí jediným směrem: prudce vzhůru. Divoká prasata u nás nemají žádné přirozené nepřátele, nebo lépe řečeno: neměla. S vlky se totiž opět objevil první soupeř, kterého musejí brát vážně.

Když jsem kdysi před lety v Braniborsku procházel bývalým hnědouhelným povrchovým dolem, narazil jsem na vlčí trus. Obsahoval bílé pozůstatky kostí a silné černé chlupy – jednoznačně z divokého prasete. Teprve tehdy mi došlo, jak těžký mají vlci život. Pokaždé, když chtějí utišit hlad, se musejí vydat do velikého nebezpečí. V této souvislosti se mi vybavují hony, jichž jsem se účastnil jako honec. Jednou se stalo, že psi v houštině vyplašili divoká prasata a okamžitě se dali do jejich pronásledování. Z pěti psů se večer vrátili jen tři, zbylí dva pravděpodobně v boji s prasaty přišli o život. Mnoho psovodů, kteří při honitbách nasazují své smečky, se spoléhá na informovanost a pohotovost místních zvěrolékařů. A večer po vykonané práci leckterý psovod sám narychlo jehlou a nití sešívá rány svých zvířat, rány, které pocházejí od ostrých špičáků divokých prasat. Pro vlky jsou ovšem již i méně závažná zranění životu nebezpečná, neboť jsou-li jejich lovecké schopnosti omezeny, často to stačí k tomu, aby vyhladověli. Je skutečně obdivuhodné, jak tito šedí lovci v průběhu svého více než desetiletého života den za dnem zvládají všechna tato nebezpečí.

Předtím než uzavřeme téma vlci, rád bych se ještě jednou vrátil do národního parku Yellowstone. Tam totiž bylo možné pozorovat ještě jednu

změnu. Už zase Yellowstone? Vždyť by se mohlo jednat o libovolný kousek naší Země, který je pokryt rostlinami a oplývá hojností zvěře, tedy i o střední Evropu. To ale pod jednou jedinou podmínkou, a sice aby dostatečně velká plocha – což v našem případě znamená několik tisíc metrů čtverečních – byla ponechána zcela bez lidských zásahů. Nic takového tu bohužel nemáme. A naše národní parky? Není tu snad řada území, která se za ně prohlašují? Nu ano, ovšem na přírodní poměry jsou tyto rezervace příliš malé. Většina těchto chráněných území by nezajistila potřebné životní podmínky ani pro jedinou vlčí smečku, aby vůbec bylo možné studovat přírodní procesy. Krom toho v nich bohužel nadále dochází k masivním zásahům. Tak například v jednom z německých národních parků probíhá nejrozsáhlejší plošné kácení, značně rozsáhlejší nežli v normálním hospodářsky využívaném lese. Na odpovědných místech tomu říkají „rozvojové zóny“, a třebaže se tak děje s těmi nejlepšími úmysly, stále jde o to, že přírodě fušujeme do řemesla. Překvapení se ale člověk může dočkat jedině tehdy, když složí ruce do klína a dá věcem volný průběh. Nebo jen tu a tam obezřetně napomůže opětovnému usídlování vyhubených druhů, popř. odchodu druhů cizích, vysazených. Dokud se tak u nás neděje, musíme se po příbězích o takovýchto úspěších poohlédnout jinde ve světě, třeba právě v prvním americkém národním parku.

Středem naší pozornosti jsou tentokrát ryby, přesněji řečeno příslušníci druhu „pstruh americký“. Doma jsou v USA a Kanadě (například ve Velkých jezerech), kde jejich stavy drasticky poklesly, jsou tedy ohrožení. Mezitím vznikly nákladné chovné programy na podporu divoké populace. Ovšem ne všude je situace těchto vodních tvorů na pováženou, ba naopak, jinde sami představují hrozbu. Zda to byli rybáři, kteří si chtěli rozšířit místní nabídku, anebo lidé s mylným pojetím ochrany přírody, není

známo, avšak před zhruba třiceti lety se tyto ryby náhle objevily v Yellowstonském jezeře. To by v podstatě nebyl problém, kdyby daný ekosystém již nebyl obsazen jedním z jejich příbuzných – pstruhem žlutohrdlým. Název tohoto druhu je odvozen od krvavě červeného zbarvení spodní čelisti (anglicky „cutthroat“, prořízlé hrdlo), ovšem i v přeneseném slova smyslu jim jde vážně o krk. Nově příchozí zpochybnili jejich nárok na životní prostor a menší domácí pány vytlačili – a nedávají zabrat pouze jim. Překvapivě těmito územními tahanicemi trpí již řadu let i v parku žijící jeleni.

Co ale mají jeleni, tedy čistí býložravci, společného s rybami? K řešení hádanky tu opět vede jistý mezikrok. V tomto případě se jedná o medvědy hnědé. Ti milují pstruhy žlutohrdlé, kteří se ovšem mezitím stali vzácností. Tyto ryby se třou v potůčcích, kde jsou pro naše lovce snadnou kořistí. Vetřelci se ovšem chovají jinak: o přítoky s průzračnou vodou nejeví zájem a vajíčka prostě kladou na dně jezera – tam se na vyčerpané rodiče žádný grizzly nedostane. Následek: náš milý chlupáč se musí s kručícím žaludkem poohlédnout po nějaké jiné kořisti. Tu je těžší ulovit a čeká na zemi. Na mušku si tak bere koloušky, kteří stále častěji končí svůj život ve spárech medvědí tlapy. Tak často, že dochází ke značnému poklesu stavů jelení zvěře.⁶

Není to snad důvod k jásotu? Nevítali jsme návrat vlků právě z tohoto důvodu? Vždyť koneckonců nedělají nic jiného a svým vlastním způsobem snižují nadpočetnou populaci. Ale ani v tomto případě to není úplně tak jednoduché. Zatímco vlci loví i starší zvířata, medvědi se ve větší míře vrhají na jejich potomstvo, čímž výrazně mění věkovou strukturu stád. Jinak řečeno: populace stárnou, což dodatečně zrychluje úbytky. Štěstí pro stromy, smůla pro jeleny. Tento případ ještě jednou zcela jasně ukazuje: ekosystémy jsou veskrze mnohohrstevnaté a změny se nikdy netýkají jen

jednotlivých druhů. Je to snad tak, že nejvlivnější part tu nemá vlk, nýbrž dvojice pstruh/medvěd? Tyto velké hodiny mají ovšem více ozubených koleček, než je nám dosud známo. A propos ryby: ty svým vlastním způsobem zasahují do soukolí lesa, a proto si zasluhují samostatnou kapitolu.